

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КУЗЬМЕНКО Анастасія Олексіївна

УДК 811.111:801.67-053.4

**ЛІНГВОСПЕЦИФІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ
ІНФАНТИЧНИХ ВІРШОВАНИХ ТЕКСТІВ
(на матеріалі англомовних творів для дітей дошкільного віку)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Запоріжжя – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі німецької філології і перекладу Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ПРИХОДЬКО АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,
Запорізький національний технічний
університет, завідувач кафедри теорії
та практики перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
МАРІНА ОЛЕНА СЕРГІЙВНА,
Київський національний лінгвістичний
університет, доцент кафедри англійської
філології та філософії мови імені професора
О.М. Мороховського

кандидат філологічних наук, доцент
ЦАПІВ АЛЛА ОЛЕКСІЙВНА,
Херсонський державний університет, доцент
кафедри перекладознавства та прикладної
лінгвістики

Захист відбудеться 2 червня 2017 року о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.051.02 в Запорізькому національному університеті за адресою: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-А, корп. 2, ауд. 224.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Запорізького національного університету за адресою: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-А, корпус 2.

Автореферат розіслано "29" квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Л. Клименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацію присвячено вивченню шляхів і способів вербального аранжування інфантичних віршованих текстів (ІВТ) сучасної англійської мови, які є однією із ланок онтогенезу мовлення в системі "від дитини – до дорослого". При цьому інтерес науковців до того, що і як говорить дитина, з часом не тільки не послаблюється, а й зростає, накреслюючи новий дослідницький напрям – лінгвістику дитячого мовлення. Остання входить до кола гуманітарних наук, серед яких чільне місце посідає інфантологія – комплекс наук про дитину дошкільного віку.

Одним із важливих аспектів лінгвістичної інфантології було і залишається вивчення дитячого мовлення в межах дискурсивно-текстового підходу. Тож дослідження ІВТ у межах цього підходу видається логічним з огляду на те, що разом із іншими жанровими формами фольклорно-поетичної творчості вони є невід'ємною частиною будь-якої лінгво- і етнокультури. Не випадково їм приділялася увага як у класичних працях (Л.С. Виготський, А.Р. Лурія, Ж. Піаже та ін.), так і в працях сучасних дослідників (А.О. Єгорова, Н.Г. Мальцева, Ю.С. Наконєчна та ін.). Однак наукові розвідки, присвячені англійським ІВТ, є нечисленними й фрагментарними і стосуються здебільшого літературознавства. Відтак лінгвістичне осмислення ІВТ все ще залишається далеким від свого вирішення, що є вагомою підставою для їх комплексного розгляду з урахуванням когнітивних і комунікативних чинників їх продукування й використання в дискурсі.

Актуальність теми дисертації зумовлена загальною тенденцією сучасної лінгвістики до аналізу різних жанрових форм крізь призму когнітивно-комунікативної парадигми знання з її підвищеним інтересом до людського чинника в мові, до мовних картин світу і стилістичної своєрідності текстових побудов, у т. ч. й диференційованих за віком. Вивчення шляхів і способів мовного аранжування текстів різних жанрів, різного поетичного статусу і різної вікової та гендерної спрямованості є на часі й з огляду на необхідність осмислення соціокультурного профілю суспільства, що визначається й дитячою сферою спілкування. З'ясування системної організації англійських ІВТ уможливорює відтворення специфічної моделі їхньої вербалізації, яка ґрунтується на відборі та використанні відповідних мовних засобів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація, тема якої затверджена науково-технічною радою Запорізького національного університету 19 травня 2016 р. (протокол № 10), виконана в межах комплексної міжкафедральної наукової теми факультету іноземної філології ЗНУ "Когнітивно-дискурсивні аспекти функціонування мовних одиниць" (номер державної реєстрації 0103U002181).

Мета дослідження полягає в з'ясуванні когнітивно-комунікативної організації англійських інфантичних віршованих текстів.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- здійснити теоретичне узагальнення феноменів "текст" і "дискурс" та з'ясувати місце і роль ІВТ в інфантичній картині світу;

- розробити методику комплексного дослідження когнітивно-комунікативних властивостей англomовних ІВТ;
- виокремити тематико-ідеографічні типи англomовних ІВТ на основі певних жанрово-ідеографічних принципів;
- описати концептосистему ІВТ шляхом окреслення інвентарю властивих їй концептів різного ієрархічного статусу та їхньої комбінаторики;
- встановити особливості конституювання та функціонування предикативної мережі ІВТ у вимірах темпоральності, модальності та персональності;
- розкрити шляхи і способи функціонально-синтаксичного аранжування простого і складного речення в англomовних ІВТ;
- визначити лінгвостилістичну своєрідність англomовних ІВТ щодо використання преферентних стилістичних засобів, прийомів і фігур.

Об’єктом дослідження є англomовні інфантичні віршовані тексти – фольклорно-поетичні твори для дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – когнітивно-семантичні та комунікативно-функціональні властивості англomовних ІВТ.

Матеріалом дослідження слугувала 1000 англomовних ІВТ, пропорційно представлених чотирма жанрово-ідеографічними типами – загадками, рахівничками (лічилками), скороговками та екшен-віршами, обсягом 250 одиниць кожен. Тексти дібрано з англomовних збірок віршів для дітей дошкільного віку (R. Briggs, K. Greenway, J.O. Halliwell, A. Rackham, A. Scheffler та ін.), найвідомішою серед яких є серія “Mother Goose” (“Матінка Гуска”), що систематично оновлюється та доповнюється новими текстами.

Методи дослідження. Вибір методів зумовлено когнітивно-комунікативним підходом до мовних і мовленнєвих явищ, який, ґрунтуючись на *загальнонаукових методах* індукції та дедукції, аналізу й синтезу, абстрагування та конкретизації, передбачає комплексне застосування таких *методів лінгвістичного аналізу*, як *теоретичне узагальнення* (для осмислення основних наукових поглядів на дискурс, текст і мовну картину світу), *описовий* (для виокремлення та систематизації жанрово-ідеографічних типів ІВТ), *лінгвоконцептуальний* (для моделювання концептосистеми ІВТ), *функціонально-граматичний* (для аналізу морфологічного і синтаксичного аранжування ІВТ) і *лінгвостилістичний* (для опису стилістичних фігур, прийомів і засобів, уживаних в ІВТ). Як допоміжні дослідницькі методи в роботі застосовувалися прийоми *спостереження*, *класифікації* та *систематизації*, *етимологічного* й *лексикографічного* аналізу, а також елементи *кількісних підрахунків*.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній на основі спеціально розробленої методики комплексного когнітивно-комунікативного аналізу вперше з’ясовано роль і місце ІВТ в англomовному художньому дискурсі; описано закономірності його конституювання та використання в дитячому спілкуванні; запропоновано жанрово-ідеографічну типологію англomовних ІВТ; змодельовано своєрідну дискурсивно детерміновану концептосистему ІВТ з опорою на інвентар концептів різного ієрархічного статусу та їхню комбінаторику; визначено шляхи і способи граматичного оформлення ІВТ, у

якому функціонально релевантними виявляються особлива предикативна мережа та специфічний синтаксис; розкрито механізм стилістичного аранжування ІВТ, що спирається на селекцію преферентних стилістичних засобів, прийомів і фігур та їх конвергенцію, зумовлених лінгвопсихологічними особливостями дитячого мовлення.

Наукову новизну отриманих результатів можна узагальнити в таких твердженнях:

1. Інфантичний віршований текст – це змістовно й композиційно завершене художньо-описове повідомлення фольклорного характеру, що постає як вербально цільнооформлена комунікативна одиниця малого формату, витримана в єдиному тематичному регістрі, яка відображає систему цінностей, максимально наближених до життєвого світу дитини дошкільного віку, та має на меті задовольнити її розважально-ігрові та інформаційно-пізнавальні потреби і в такий спосіб стає засобом її соціалізації.

2. Описуючи реалії буття, природний світ, сімейні стосунки, людський організм та інші явища інфантичної картини світу, корпус англословних ІВТ ні типологічно, ні генрологічно, ні структурно не є гомогенним. Найбільш поширеними є такі його типи, як екшен-вірші, загадки, рахівнички (лічилки) та скоромовки. Маючи у своїй основі єдиний жанрово-ідеографічний інваріант – бути засобом пізнавально-ігрової активності дитини, вони варіативно відрізняються між собою за тематикою, метрикою та специфікою використання мовних засобів.

3. Концептосистема ІВТ є складним ментальним утворенням, у якому вирізняються одиниці висхідного і спадного рівнів абстракції, ієрархічно пов'язані між собою відношеннями гіперо-, гіпо-, мезо- і катанімії. Ментальними одиницями ІВТ найвищого рівня абстракції є гіперконцепти – домени ЛЮДИНА, ПРИРОДА, ПОБУТ, РОЗВАГИ і СУСПІЛЬСТВО, яким підпорядковано відповідні концепти спадних рівнів абстракції. Найбільш розлого представлені серед них гіпоконцепти ФАУНА, ФЛОРА, СТРАВИ, РЕЧІ, ГАРДЕРОБ, ТІЛО, СТОСУНКИ, ЕМОЦІЇ, СПОРТ, СВЯТА, РЕЛІГІЯ. Разом із підпорядкованими їм більш дрібними (ката)концептами вони є константами інфантичної картини світу.

4. Ментальна цілісність концептосистеми ІВТ базується не лише на спільних поняттєвих, образних і оцінних ознаках концепту, а й на їхній сполучуваності. Основу кон'юнкційних зв'язків концептів різного ієрархічного статусу утворює комбінаторний двобічний алгоритм – внутрішній і зовнішній. Зовнішні зв'язки – зв'язки між концептами, які належать до одного домена, внутрішні – до різних.

5. Предикативна організація ІВТ пов'язана насамперед із темпоральною, модальною та персональною мережами тексту. Перша тяжіє до часових форм теперішнього неозначеного та до їхньої комбінаторики, яка може набувати гомо- і гетеротемпорального характеру. Друга конститується на основі використання засобів внутрішньої та зовнішньої модальності з перевагою внутрішньої, особливо імператива. Персональна мережа ІВТ має справу

здебільшого з активним станом, у межах якого переважають повідомлення від третьої особи однини.

6. Синтаксичне аранжування ІВ-текстів має у своїй основі мінімальну структурну схему, від якої відштовхуються процеси модифікації, що спричиняють варіювання і простого, і складного речення, пов'язане з пристосуванням матеріальної форми до позамовного змісту, актуального для дитячого мовлення. У такий спосіб домінантним стає використання складного речення: спираючись на усталену єдність пара-, гіпо- і політактичних структур, ІВТ віддає перевагу тим його типам, які відображають логічно прозорі відношення координації (єднальні, протиставні, розділові) та субординації (суб'єктні, об'єктні, атрибутивні, каузальні).

7. Стилiстичне аранжування ІВ-текстів пов'язане зі специфічно-поетичним добром емоційно забарвленої лексики, що має відповідати принципам евфонії, а також з метафорою, алітерацією, асонансом, звуконаслідуванням. Усі вони належать до фігур субституції або едичії та можуть активно використовуватися не тільки дивергентно, але й конвергентно, тобто у вигляді певної множини різних прийомів, фігур і засобів. Особливої актуальності тут набуває лексична, лексико-синтаксична, фонолексична та змішана конвергенції. Едичія, субституція та конвергенція разом і кожна окремо здатні підкреслювати емпатичність думки, гостроту сприйняття, надзвичайність буденного, а також створювати атмосферу чарівного, нереального, казкового.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що її результати і висновки становлять певний внесок у когнітивну та комунікативну лінгвістику, зокрема в лінгвоконцептологію, лінгвостилістику, текстологію та функціональну граматику. Для германістики особливого значення набуває моделювання концептосистеми англomовних ІВТ і лінгвостилістичний опис їхнього текстового простору. Запропонований підхід сприяє розширенню знань і уявлень щодо теорії номінації, мовленнєвих жанрів і стилів, художньої комунікації. Дослідження концептуальної організації, граматичного та стилістичного аранжування англomовних ІВТ може прислужитися у вивченні аналогічних або споріднених явищ в інших природних мовах.

Практичне значення роботи зумовлюється можливістю застосування її результатів у лекційних курсах сучасної англійської мови – теоретичної граматики (розділи "Синтаксис простого і складного речення", "Речення на комунікативному рівні"), лексикології (розділ "Лексична семантика"), стилістики (розділи "Засоби і фігури мовлення", "Стилiстика тексту"), у спецкурсах з когнітивної та комунікативної лінгвістики і лінгвістики тексту. Результати і матеріал дослідження можуть бути використані в лінгводидактиці під час викладання англійської мови як іноземної, а також для розроблення навчально-методичних матеріалів з інтерпретації тексту і дипломного проектування.

Апробація роботи. Основні положення й результати дисертації пройшли апробацію на семи міжнародних конференціях: "Филология, искусствоведение и культурология: тенденции развития" (Новосибірськ, 2013), "Сучасна

англїстика і романїстика: перший рубіж нового тисячоліття" (Харків, 2013), "Актуальные проблемы филологии и культурологии" (Хабаровськ, 2014), "Іноземна філологія у ХХІ ст." (Запоріжжя, 2014), "Мова та література в полікультурному просторі" (Львів, 2015), "Міжнародна комунікація: мова – культура – особистість" (Острог, 2015), "Пріоритети германського та романського мовознавства" (Луцьк, 2016); на двох *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: "Сучасна германїстика: теорія і практика" (Дніпропетровськ, 2012, 2015).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 15 наукових праць, із них 7 – у фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних виданнях, 1 інтернет-публікація та 4 тези доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій – 4,9 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків і списку використаної літератури (453 джерела, із них 147 – іноземними мовами); дисертація містить 4 рисунки, 2 таблиці та 10 додатків. Повний обсяг роботи – 289 сторінок, обсяг основного тексту – 187 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет, окреслено матеріал і методи дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, а також зазначено форми їх апробації і структуру роботи.

У першому розділі "**Місце і роль віршованого тексту в інфантичній картині світу**" висвітлено основні теоретичні положення, вироблені на тлі наявних наукових розвідок щодо лінгвістичної суті досліджуваного об'єкта. Тут же викладено лінгвофілософські засади роботи, сформульовано її термінологічний апарат, розглянуто й уточнено базові поняття, необхідні для аналізу.

Визначення поняття "дитина", так само як і поняття "дорослий", змінюється в часі, просторі та залежно від певної етнокультурної традиції. І хоча "Конвенція ООН з прав дитини" (1989, 1995 рр.) визначає її (дитину) як людську істоту, яка не досягла вісімнадцяти років, вікові межі поняття "дитина" неоднакові в різних культурах, але пріоритет у цій сфері залишається за національними законодавствами. У Великій Британії та Північній Ірландії в юридичній сфері побутує термін *infancy* (від лат. *infans* 'малюк, дитина'), який позначає правову людину від народження до вісімнадцяти років (G. Hill), однак в інших сферах поширене розуміння інфанта як людини віком від трьох до шести років (M. Konner).

Відповідно наука, що займається проблемами дитини, називається інфантологією. Вона вивчає процеси та механізми, які супроводжують фізичний і психічний розвиток дитини під час дорослішання (С. Ю. Вишневський, І. І. Загарницька, J. G. Bremner та ін.). У дисертації термін "**інфантичний**" використовується стосовно дитини віком *від трьох до шести*

років, тобто дитини дошкільного віку, біовітальні та психоментальні характеристики якої далекі від рівня дорослого, мовленнєва компетенція перебуває в стадії розвитку, а фонд знань поповнюється без шкільної програми. При цьому розвиток і становлення першого, другого й третього відбувається виключно через мовленнєві практики (Н. Г. Мальцева), наукове осмислення яких уможливорюється насамперед через феномени "текст" і "дискурс".

Фокусування лінгвістичної уваги на когнітивно-комунікативній організації мови й мовлення спричиняє виникнення таких наукових дисциплін, як текстологія (В. В. Богданов, І. Р. Гальперін, Ю. А. Левицький, Т. В. Радзієвська, О. О. Селіванова, К. А. Філіпов, А. П. Загнітко, С. Т. Золян, R. E. Longacre, D. McIntyre, B. Sandig та ін.) і дискурсологія (В. Г. Борботько, В. І. Карасик, І. М. Осовська, В. А. Ущина, І. Є. Фролова, В. Є. Чернявська, І. С. Шевченко, V. K. Bhatia, T. A. Dijk, D. Nunan, H. G. Widdowson та ін.) зі своїми напрямками та підходами – типологічним, генерологічним, поетичним, концептуальним тощо.

Дискурс і текст тісно перетинаються між собою: текст є поняттям гіпонімічного порядку, а дискурс – гіперонімічного. Текст – це конститутивна одиниця дискурсу, характеризується тематичною (концепт тексту, логіко-семантична будова), комунікативною (прагматичний і естетичний вплив) і структурною (граматичні, лексичні, фонологічні категорії) єдністю. Мова тексту являє собою спосіб формування та існування знань людини про світ, розкриває індивідуальну картину світу мовця.

Картина світу – образ світу, у якому людина сприймає дійсність і створює її образ, що закарбовується у свідомості за допомогою мовних форм (В. А. Акуленко, А. Д. Белова, В. фон Гумбольдт, В. В. Жайворонок, Ю. Н. Караулов, А. П. Мартинюк, О. О. Потебня та ін.). Створена за допомогою мовних форм, категорій і текстів, картина світу відображає національну та індивідуальну специфіку думок і уявлень людини про дійсність та формує відповідне ставлення особистості до неї. У такий спосіб онтологічна картина світу трансформується в **мовну картину світу** – сукупність знань про світ, відображених у мові.

Формування картини світу відбувається в ранньому дитинстві й триває впродовж усього життя. У дошкільному віці дитина набуває знань, які визначають її інтелектуальний розвиток (Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, Ж. Піаже, Г. Холл). Пізнання світу дитина розпочинає через сенсорне сприйняття, що збагачує досвід, розвиває психіку, поповнює уявлення про світ. Завдяки розвитку тілесної рухливості, пізнавальної активності, здатності до соціальної адаптації в дитини формується міфопоетична, натурфілософська та універсально-символічна картини світу, сукупність яких іноді називають інфантичною картиною світу (М. М. Алексєєва, І. Е. Куликовська, Г. А. Урунтаєва, О. С. Ушакова).

Інфантична картина світу створюється в процесі фізичного та психоментального розвитку дитини, що сприяє формуванню її базових уявлень про світобудову (Д. Б. Гудков, Л. М. Разоріна). На цьому тлі домінують знаково-символічною формою виступає культура як найбільш соціально

значущий чинник розвитку дитини, у якому чи не найголовніше місце належить мові. Якщо мовна картина світу є сукупністю знань про світ, відображених у мові, то інфантична мовна картина світу є сукупністю знань про світ, відображених у мові дитини. Відображаючи "дитячі" цінності, інфантична картина світу постає як особливий спосіб концептуалізації дійсності, що найбільш виразно виявляється в способах її поетизації.

Поетизація інфантичної картини світу пов'язана зі словесно-художнім моделюванням відношень із довкіллям, навколишньою дійсністю та людьми, що формується в дитини відповідно до певних очікувань і має ймовірнісний характер щодо подій, явищ, поведінки. При цьому поетичні образи є символічними й багатозначними.

Поетичний текст – різновид художнього тексту, який вирізняється своїм змістом і формою, має щільний віршований ряд, характеризується естетичністю й ритмічністю (Л. І. Белєхова, О. П. Воробйова, Ю. М. Лотман, А. О. Цапів, В. Beatrix, D.L. Hoover, G. Leech та ін.). Основними маркерами поетичного тексту є версифікація, метрика, строфіка, акцентуація та інтонація. Поезія поділяється на жанри за відносно стійкими формами духовної соціокультурної діяльності на рівні її об'єктивації. Властива поезії й підвищена метафоричність, зумовлена анімалістичним сприйняттям дійсності дитиною, яка має в ІВТ особливу естетично-виражальну функцію (В. М. Русанівський).

Особливим жанровим різновидом інфантичної поезії є **дитяча віршована література**, яка має двоїстий характер, оскільки складається з літератури дітей і літератури для дітей (Т. І. Бакіна, О. І. Папуша). Відповідно й дитячий фольклор поділяється на фольклор дітей і фольклор для дітей. Дитячий фольклор – специфічна галузь народної творчості, що поєднує світ дітей і світ дорослих, вирізняється певними функціональними особливостями, які ґрунтуються на ставленні до гри.

Дитячий фольклор представлений у дитячій літературі двома різновидами – ігровим і неігровим. Неігровий фольклор поділяється на пестувальний (пестоці, колискові, надокучливі казки) і потішний (потішки, дражнилки, мирилки, небилиці, перевертні). Ігровий фольклор має розважальну основу і складається із закличок, приказок, лычилок, скоромовок, приспівок, мовчанок, вивертів, загадок і екшен-віршів). Тексти окремих жанрово-мовленнєвих різновидів ігрового фольклору стали об'єктом дисертації.

Другий розділ "**Теоретико-методологічні передумови вивчення інфантичного віршованого тексту**" присвячено методиці вивчення ІВТ із залученням методів когнітивно-функціонального аналізу явищ мови і мовлення. За допомогою них здійснено мультипарадигмальний опис ІВТ.

Робота базується на **теоретико-методологічних засадах** когнітивно-комунікативної парадигми лінгвістики (О. С. Маріна, В. О. Самохіна, І. С. Шевченко, В. І. Шляхов, P. Danle, R. W. Langacker та ін.), що постає як інтеграція щонайменше двох підходів до розуміння та опису одиниць мови і мовлення – когнітивно-семантичного і комунікативно-функціонального – та має для цього необхідний інструментарій і відповідний набір методів і прийомів.

Відображаючи синтез двох головних функцій мови – когнітивної та комунікативної, вона (інтеграція) хоча й усвідомлюється як реальна альтернатива структуралістській парадигмі, але не заперечує її, а навпаки використовує її принципи й здобутки.

У межах когнітивно-комунікативної парадигми об'єкт реферованого дослідження постає у двох аналітично релевантних іпостасях – лінгвокультурологічній і текстологічній, поєднувальним елементом яких є когніція, базована на психічних функціях дитячої свідомості. Перша пов'язана з когнітивною, друга – з функціональною семантикою.

Вивчення когнітивного аспекту ІВТ пов'язане з феноменами інтерпретації, категоризації та концептуалізації (С. Г. Воркачев, В. І. Карасик, М. В. Піменова, З. Д. Попова, Е. Рош, Ю. С. Степанов та ін.), усвідомлення яких дозволяє вважати інфантичним віршованим текстом певний інтелектуальний продукт мовленнєвої діяльності, що постає як когнітивно та формально структурована, витримана в єдиному тематичному регістрі та вербально цільнооформлена комунікативна одиниця, яка задовольняє розважально-ігрові та інформаційно-пізнавальні потреби дитини дошкільного віку в певній галузі знання.

Дослідження комунікативного аспекту тексту на підставі праць Н. Д. Арутюнової, М. В. Всеволодової, А. П. Загнітка, Ю. А. Левицького, Ю. М. Лотмана, Л. А. Ноздріної та ін. дозволяє говорити про ІВТ як про малоформатне художньо-описове повідомлення фольклорного типу з елементами розмовного стилю, зафіксоване в писемному вигляді, яке складається з одного або декількох висловлювань, поєднаних різними типами зв'язку, прагматичною настановою якого є персуазивний і сугестивний вплив на свідомість дитини. Будучи мовленнєвим повідомленням, споживачем якого є адресат-дитина, ІВТ має відповідати таким когнітивно й комунікативно значущим параметрам, як актуальність, доступність, точність, зрозумілість, розважальність.

Комплексне вивчення ІВТ пов'язане з двоєдиною системою загально-наукових і конкретно-лінгвістичних методів. У першому випадку доречно спиратися на методи індукції та дедукції, аналізу і синтезу, абстрагування й кон-кретизації, а також на функціональний, системний і пізнавальний принципи. У другому випадку до фокусу дослідницької уваги потрапляють два магістральні підходи – лінгвокогнітивний (тематико-ідеографічний, лінгвоконцептуальний) і комунікативно-функціональний (морфологічний, синтаксичний, стилістичний).

Загальний алгоритм мультипарадигмального вивчення ІВТ спирається на триетапний підхід до об'єкта дослідження – підготовчий, власне дослідницький і завершальний, для кожного з яких визначено певні кроки, що передбачають відповідні процедури, операції та техніки аналізу.

У третьому розділі *"Лінгвокогнітивні властивості англomовних інфантичних віршованих текстів"* висвітлено лінгвокогнітивні властивості ІВТ, описано їх тематико-ідеографічну типологію та окреслено їхню концептосистему, з'ясовано шляхи і способи дискурсивної сполучуваності концептів та схарактеризовано засоби втілення концептів в ІВТ.

Лінгвокогнітивний потенціал англomовних IBТ зумовлюється чинниками, пов'язаними з ментальною діяльністю людини, що уможлиблює їх вивчення під кутом зору когнітивної семантики. Вона відкриває щонайменше дві можливості для такого осмислення досліджуваного матеріалу – на предмет його жанрово-ідеографічної типології та на предмет його концептуального устрою.

У **жанрово-ідеографічному** плані особливу увагу привертають ті твори, які адресовано дітям дошкільного віку і які належать до ігрового фольклору: екшен-вірші, загадки, рахівнички (лічилки) та скоромовки.

Екшен-вірші – пісенні римовані тексти, які використовуються під час гри і супроводжуються рухами як невід'ємним її (гри) атрибутом: *Head, shoulders, knees and toes / Knees and toes / Knees and toes. / Eyes, ears, mouth and nose / Mouth and nose / Mouth and nose.* **Загадки** – метафорично забарвлені тексти малої форми, у яких один предмет зображується через ознаки іншого на основі подібності: *What has roots as nobody sees, / Is taller than trees, / Up, up it goes / And yet never grows?* **Рахівнички** (лічилки) – тексти, наповнені дитячими креативізмами з чітким дотриманням ритму, які мають на меті визначити правила гри: *Intry, mintry, cutry, corn / Apple seed and apple thorn / Wire, briar, limber, lock / Five geese in a flock.* **Скоромовки** – жартівливі тексти дитячого фольклору, побудовані шляхом добору звуків, які ускладнюють вимову: *Betty Botter / bought some butter. / "But", she said, / "the butter's bitter".*

Ритмо-мелодичне оформлення є однією із специфічних рис IBТ. Характерним для всіх IBТ безвідносно до жанру є преферентне використання суміжної рими. Екшен-віршам, загадкам і рахівничкам найбільш притаманне перехресне та кільцеве римування в спадній послідовності. Поширеними віршованими розмірами для всіх жанрів IBТ є ямб (*Hinx, minx, the old witch winks, / The cat begins to fry.* ◡ — ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — ◡ —), хореї (*Father, mother, sister, brother / Hand in hand with one another* — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — | — ◡ — ◡ — ◡ — ◡) та їх комбінування – хоріямб (*I can be a raindrop / A raindrop, a raindrop / I can be a raindrop, / So here's some rain for you!* — ◡ — ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — | — ◡ — ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — ◡ —).

Ідеографічний простір IBТ насичений реаліями повсякденного життя, що сприяє накопиченню дитиною певних енциклопедичних знань, умінь і навичок, спрямованих на формування її лінгвокультурної компетенції. Інтегральною рисою IBТ є звернення до людини, природи і трудової діяльності.

Тематичною основою екшен-віршів є їх спрямованість на зображення трудових буднів, побуту, розваг, рослинного і тваринного світу, сімейних стосунків, для чого активно використовуються акціональні та соматичні номінації. Аналогічне стосується й загадок зі зверненням до людини, матеріального становища і трудової діяльності. Тематична основа рахівничок – побут, традиції, свята, природа на тлі трудових буднів. Лексичні преференції тут віддаються числівникам, словам на позначення лідера і лузера, okazіоналізмам. У скоромовках увага концентрується навколо побуту, праці, природи. Помітною рисою лексичних уподобань у цьому жанрі є промовисті імена дійових осіб, навколо яких розгортаються події (Betty Botter, Peter Piper,

Pretty Kitty Creighton, Tricky Tristan та ін.: *Tricky Tristan tracked a trail of tiny turtles. / How many tiny turtles did Tricky Tristan track? / Tricky Tristan tracked twenty two tiny turtles; /that's how many tiny turtles tricky Tristan tracked.* Тематико-ідеографічна організація ІВТ безпосередньо пов'язана з їхньою специфічною і неповторною концептосистемою.

Концептосистема ІВТ (рис. 1) являє собою ієрархічне утворення, у якому вирізняються одиниці висхідного і спадного рівнів абстракції. Ментальними одиницями ІВТ найвищого рівня абстракції є гіперконцепти – домени ЛЮДИНА (33%), ПРИРОДА (27%), ПОБУТ (20%), РОЗВАГИ (13%) і СУСПІЛЬСТВО (7%), яким підпорядковано концепти спадного ієрархічного статусу: гіпер-, мезо- і (ката)концепти. Ієрархічні зв'язки концептів ІВТ можна осмислити не лише як відношення субординації, але й як відношення імплікації.

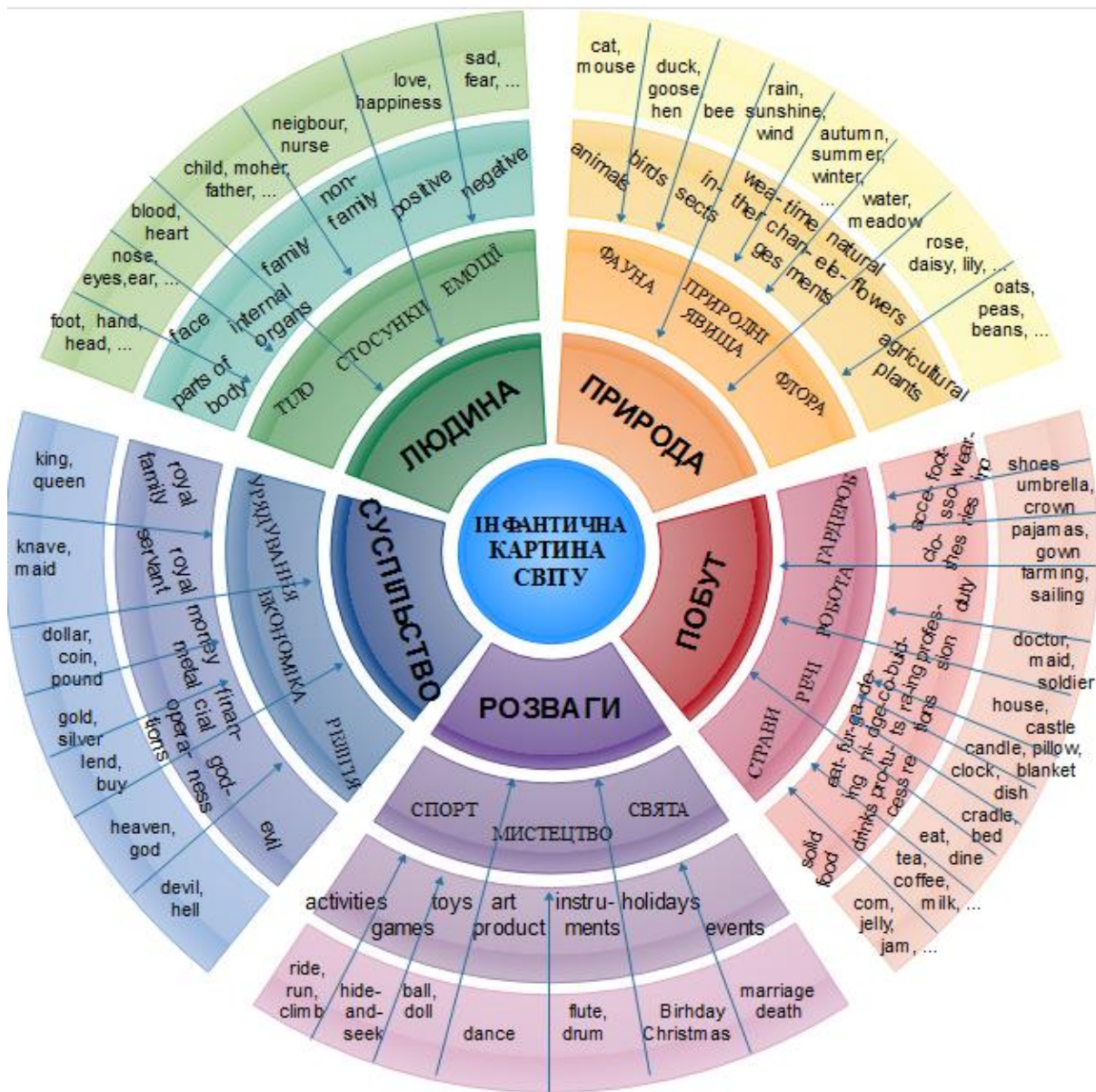

Рис. 1. Концептосистема (концептуальний простір) англомовних ІВТ

Концептуальний домен ЛЮДИНА спирається в ІВТ на триєдність гіпоконцептів ТІЛО, СТОСУНКИ, ЕМОЦІЇ. ГіпоК ТІЛО в епістемічному світі

дитини – це комплекс знань про PARTS OF BODY, FACE та INTERNAL ORGANS, заснованих на їхньому призначенні, розташуванні, кольорі. СТОСУНКИ поєднують мезоК FAMILY та NON-FAMILY за принципом близькості / віддаленості від родини. ГіпоК ЕМОЦІЇ представлений в ІВТ антиномією мезоК POSITIVE та NEGATIVE, актуалізація яких пов'язана з багатьма факторами-подразниками, що оточують дитину.

Домен **ПРИРОДА** актуалізується через гіпоК ФАУНА, ПРИРОДА, ФЛОРА, кожен із яких формується складниками нижчого порядку: ФАУНА – ANIMALS, BIRD та INSECT, ПРИРОДА – WEATHER, TIME CHANGES та NATURAL ELEMENTS; ФЛОРА – FLOWERS, PLANTS. Ці та підпорядковані їм (ката)концепти можуть актуалізуватися в дитячому мовленні на тлі процесів метафоризації та персоніфікації, а також паралельно з епітетами і звуконаслідуванням.

Домен **ПОБУТ** складається з гіпоконцептів СТРАВИ, РЕЧІ, РОБОТА, ГАРДЕРОБ. ГіпоК СТРАВИ з підпорядкованими йому мезоК SOLID FOOD, DRINKS, EATING PROCESS є найвагомим у цьому домені. До складу гіпоК РЕЧІ входять FURNITURE, GADGETS, DECORATION, BUILDING, гіпоК РОБОТА – PROFESSION та DUTY, гіпоК ГАРДЕРОБ – CLOTHES, FOOT-WEARING, ACCESSORIES.

Домен **РОЗВАГИ** відтворюється в ІВТ гіпоконцептами СПОРТ, МИСТЕЦТВО, СВЯТА. Гіпоконцепт СПОРТ, поділяючись на ACTIVITIES, GAMES, TOYS, представлений в інфантичній уяві розмаїттям засобів вербалізації. Гіпоконцепт МИСТЕЦТВО з його спадними – ART PRODUCT та INSTRUMENTS – представлений в інфантичній картині світу номінаціями мистецтв, продуктів творчості, музичних інструментів тощо. Гіпоконцепт СВЯТА з його мезоскладниками (HOLIDAYS, EVENTS) валоризують визначні події та віхи в житті дорослих і дітей.

Домен **СУСПІЛЬСТВО** вбирає в себе відомості про УРЯДУВАННЯ, ЕКОНОМІКУ, РЕЛІГІЮ. Перше представлене в ІВТ мезоконцептами ROYAL FAMILY та ROYAL SERVANT, які сприяють формуванню в дитини уявлень про королівську сім'ю, державний устрій і суспільну ієрархію. Гіпоконцепт ЕКОНОМІКА та його спадні складники – MONEY, METAL, FINANCIAL OPERATION – набуває в ІВТ дидактичного профілю, виховуючи в дитини почуття економності та ощадливості. Гіпоконцепт РЕЛІГІЯ, вбираючи переважно GODNESS та EVIL, пов'язаний із релігійним вихованням дитини. Він дає перші уявлення про Бога і світоустрій.

Комбінаторика концептів у художньому просторі ІВТ базується на логічній підпорядкованості ментальних одиниць нижчого рівня абстракції, максимально наближених до життєвого світу дитини, ментальним одиницям вищого рівня абстракції – концептам, що мисляться як загальнолюдські, наднаціональні або глобальні ментефакти. Якщо перші та другі пов'язані між собою вертикальними ієрархічними відношеннями, то відношення серед одиниць одного порядку є горизонтальними, тобто координативними (кон'юнкційними).

Основу кон'юнкційних зв'язків концептів різного ієрархічного статусу утворює комбінаторний алгоритм, що передбачає сумісність концептів,

зумовлену або спільним смислом, або спільною структурною ознакою. Валентна сполучуваність концептів в ІВТ може бути двобічною – внутрішньою (ендокон'юнкційність) і зовнішньою (екзокон'юнкційність).

Ендокон'юнкційні зв'язки – зв'язки між концептами, що належать до одного домена. У домені ЛЮДИНА координативні відношення найчастіше встановлюються між спадними одиницями мезоконцепту ЕМОЦІЇ та іншими концептами, що належать до цього домена, а саме: ЕМОЦІЇ – СТОСУНКИ, ЕМОЦІЇ – ТІЛО. У домені ПРИРОДА координація спадних концептів не має жодних обмежень, у результаті чого продуктивними комбінаціями є ФАУНА – ФЛОРА, ПРИРОДА – ФАУНА, ПРИРОДА – ФЛОРА. Сполучуваність концептів у межах домена ПОБУТ знаходить втілення в таких бінарних кластерах, як РОБОТА – ГАРДЕРОБ, СТРАВИ – РОБОТА, РОБОТА – ПОБУТ, ПОБУТ – СТРАВИ (пор. останнє: *Five o'clock – / Time for tea. / Take your mug / And come to me!*). Найменш помітною є кон'юнкція всередині доменів РОЗВАГИ і СУСПІЛЬСТВО.

Екзокон'юнкційні зв'язки – зв'язки між концептами, які належать до різних доменів. В активні зв'язки з концептами різних доменів вступають гіпоконцепти ЕМОЦІЇ та ПРИРОДА, серед яких HOLIDAYS – POSITIVE EMOTIONS, PLANTS – PROFESSION – BODY, NATURAL ELEMENTS – ANIMALS – ROYAL FAMILY, FAMILY – PARTS OF BODY – ANIMALS (пор. останнє: *Baby's horse is Daddy's foot, / He rides and rides each day; / Sometimes his horse goes very slow, / For Baby, that's okay. / Baby's horse is Daddy's foot, / He rides and rides each night; / Sometimes the horse goes very fast, / Then Baby holds on tight*). Екзокон'юнкційні зв'язки дозволяють дитині поповнювати свій енциклопедичний фонд новими знаннями, переносючи їх із однієї сфери в іншу, а також фіксувати між ними відношення тотожності, подібності, протилежності, роду-виду, що має на меті не лише інтеріоризацію знань, але й паралельну трансформацію у відповідні соціо- та/або лінгвокультурні навички.

Між тематико-ідеографічними типами ІВД та їхньою концептосистемою існують прямі корелятивні зв'язки. Будучи спрямованими на одну й ту ж ділянку життєвого світу дитини, вони по-різному регулюють фокус дитячої уваги: перші описують поняттєву сферу ІВТ, другі – перцептивно-образну та ціннісну. Разом вони використовують одні й ті ж вербальні засоби, максимально наближені до дитячого мовлення, що передбачає такий їх вибір, який має відповідати умовам яскравості, емоційності, влучності, дотепності.

У четвертому розділі "**Функціонально-семантичне аранжування англомовних інфантичних віршованих текстів**" здійснено опис функціонально-комунікативного аранжування англомовних ІВТ з урахуванням таких дискурсивно значущих аспектів, як предикативна мережа, функціональна специфіка простого та складного речення, а також лінгвостилістична своєрідність використовуваних мовних засобів.

Предикативна організація ІВТ спирається на темпоральну, модальну та персональну мережі.

Темпоральна мережа IBT заснована переважно на часових формах теперішнього неозначеного (Present Simple), тоді як тривалі та dokonані форми є маловживаними, а dokonано-тривалі взагалі нехарактерними. Комбінаторика часових форм у межах одного IBT має дві можливості – гомо- і гетеротемпоральне оформлення тексту, серед яких переважає перше (*I am purple, yellow, red, and green* / *The King cannot reach me and neither can the Queen.* / *I show my colours after the rain* / *And only when the sun comes out again*). При цьому часові відношення в IBT підтримуються або унаочнюються за допомогою лексико-граматичних засобів – темпоральних прислівників, темпоральних словосполучень, підрядних часу тощо.

Модальна мережа IBT конституюється на основі засобів внутрішньої та зовнішньої модальності з домінуванням першої, яка постає в трьох виявах – імперативному, суб'юнктивому та індикативному. При цьому найбільш поширеним тут є імператив, а в ньому – наказові речення з *to let* (*Let everyone clap hands like me.* / *Let everyone clap hands like me*). Внутрішня модальність реалізується в IBT одно- та мультиплановою схемами: перша ґрунтується на поєднанні однакових елементів у межах одного й того ж IBT, друга – на поєднанні різних елементів. Зовнішня модальність трапляється в IBT утричі рідше, а дитячий лексикон оперує переважно словами на позначення впевненості / переконаності, припущення / сумніву та схвалення / несхвалення (*Silly Sally swiftly shooed seven silly sheep.* / *The seven silly sheep Silly Sally shooed / shilly-shallied south.* / *These sheep shouldn't sleep in a shack; / sheep should sleep in a shed*). Зовнішня модальність може бути репрезентована як одно-, так і мультиплановою схемами.

Персональна мережа IBT представлена активним станом, що є когнітивно сприятливим для дитини дошкільного віку. Близько половини IBT оформлено третьою особою однини, чверть – першою множини. При цьому персональна мережа IBT має два вияви – одно- та багатоплановий. Одноплановий корелює з оповіддю мовця від третьої особи однини (*Luke Luck likes lakes.* / *Luke's duck likes lakes.* / *Luke Luck licks lakes.* / *Luck's duck licks lakes.* / *Duck takes licks in lakes* / *Luke Luck likes.* / *Luke Luck takes licks in lakes duck likes.* / *from Dr. Seuss' Fox in Socks*), а багатоплановий є чинним при чергуванні прямої та непрямої мови (*Little Arabella Miller* / *Had a fuzzy caterpillar* / *First it crawled up on her mother* / *Then upon her baby brother* / *They said, "Arabella Miller!"* / *Put away your caterpillar!* " / *Little Arabella Miller* / *Had a fuzzy caterpillar* / *First it crawled upon her brother* / *Then upon her dear grandmother* / *Gran said, "Arabella Miller,* / *How I love your caterpillar*).

Синтаксична організація IBT, спираючись на просте і складне речення та їх комбінування, за вихідну точку має мінімальну структурну схему, від якої відштовхуються всі процеси експансії реченнєвої матерії, що спричиняють активне варіювання і простого, і складного речень. Головним мотивом варіювання є пристосування реченнєвої форми до позамовного змісту, який значною мірою залежить від психолінгвальних особливостей дитини

дошкільного віку, від рівня розвитку її когнітивного потенціалу та від артикуляційних навичок.

Специфіка **простого речення** в ІВТ полягає як у використанні реченнєвих побудов, заснованих на традиційній структурній схемі, так і на тих відхиленнях від неї, що стосуються порушення порядку слів і "втручання" в усталену структуру, що призводять як до спрощення, так і до поширення мінімальної структурної схеми. Останнє відбувається або за рахунок валентно необов'язкових членів, або за рахунок однорідних членів, які можуть поставати у вигляді як асиндетону (*Rain, rain, all the day, / On the grass and on the lane, / On my cheeks and on my nose / But not on my rose!*), так і асиндетону (*Mother, father, / Sister, brother. / One, two, three, four, / We're the family of four!*).

Складні речення, представлені в ІВТ пара-, гіпо- і політаксисом, тяжіють до оформлення засобами, характерними для розмовного регістру. У царині паратаксису домінують три синтаксичні значення – єднальність (*She fell in, and I fell off, / And left nobody but the bobtail dog*), протиставність (*I'm in every one's way, / But no one I stop*) і розділовість (*I can be long, or I can be short*). При цьому безсполучниковий сурядний зв'язок трапляється в ІВТ утричі частіше, ніж сполучниковий. Вибірково ставиться ІВТ й до використання гіпотактичних речень, серед яких переважають побудови з підрядним з'ясувальним, означальним і обставинним. Преферентними синтаксичними значеннями тут виявляються з'ясувальність (*Last evening Cousin Peter came / To say that he was here... / He hung his hat upon the peg / To show that he was here...*), означальність (*A Tudor who tooted the flute / tried to tutor two tooters to toot. / Said the two to the tutor, / "Is it harder to toot or / to tutor two tooters to toot?"*) та умовність (*If you guess / Say "yes". / If you don't know / Say «no». / If you doubt / Go out!*). Шляхом комбінування зазначених пара- і гіпотактичних категорій в ІВТ використовується й політаксис, де по чергово відбувається включення однієї клаузи до складу іншої (*I've seen you where you never was, / And where you ne'er will be; / And yet you in that very same place / May still be seen by me*).

Значна частина ІВТ оформлюється за допомогою **комбінування простого і складного речення** за моделями "просте речення + паратаксис", "просте речення + гіпотаксис", "просте речення + паратаксис + гіпотаксис". Перевага тут віддається першій моделі, оскільки вона є когнітивно дещо менше навантаженою для сприйняття й відтворення дитиною певного стану речей (*I am flora, not fauna, / I am foliage, not trees, / I am shrubbery, not grass. / What am I?*).

Стилістичне аранжування покликане завершити мовленнєвий візерунок ІВТ з огляду на його виразність, емоційність, благозвучність.

Преферентними **стилістичними засобами** є фігури заміни (субституції) та фігури додавання (едиції). Серед перших особливого поширення набувають метафора, персоніфікація, гіпербола, симілі, мейозис і літота, які підкреслюють емоційність і емпатичність дитячого сприйняття (*The calf, the goose, the bee, / The world is ruled by these three*). Фігури едиції (епітети, антитеза, ампліфікація) відображають виразність, омріяність, незвичайність буденного (*I can run, but never walk, / Often a murmur, never talk, / I have a bed but never sleep, / I have a*

mouth but never eat. / What am I?). Часто вони створюють в ІВТ атмосферу чарівного, нереального, казкового.

Обидва прийоми часто використовуються для створення єдиного стилістичного ефекту – **благозвуччя** (евфонії), що полягає в приємному з фонетичної точки зору звучанні окремих елементів – звуків, звукосполучень, словосполучень та всього речення (*Merry are the bells, / And merry would they ring, / Merry was myself / And merry could I sing; / With a merry ding-dong, / Happy, gay and free / And a merry sing-song...*). У зв'язку з цим широкого вжитку в ІВТ набуває звукосимволізм, асоціації, звуконаслідування, алітерація, асонанс.

Іншим поширеним в ІВТ засобом виразності є **конвергенція** – використання різних стилістичних прийомів, фігур і засобів в одній точці тексту (пуантизація). Пор.: *Can you be a sunbeam, / A sunbeam, a sunbeam? / Can you be a sunbeam? / Then show me what you'd do. / I can be a sunbeam, / A sunbeam, a sunbeam, / I can be a sunbeam, / And I'll shine down on you! / Can you be a raindrop, / A raindrop, a raindrop? / Can you be a raindrop?* Особливої актуальності тут набувають такі конвергенції: лексична (епітети + симілі), лексико-синтаксична (ампліфікація + перифраз, ампліфікація + повтор, протиставлення + епітет + синонімічна однорідність), фонолексична (поєднання: асонанс, алітерація, персоніфікація, епітет) та змішана.

ВИСНОВКИ

Поняття "інфантичний" використовується стосовно дитини віком від трьох до шести років, тобто дитини дошкільного віку. Відповідно інфантичний віршований текст має на меті задовольнити пізнавально-ігрові потреби дитини в певній галузі діяльності та є засобом її соціалізації. Як мовленнєвий продукт, споживачем якого є адресат-дитина, він має відповідати вимогам актуальності, репрезентативності, доступності, точності, зрозумілості, розважальності.

Корпус англomовних ІВТ ні типологічно, ні генрологічно, ні тематично не є гомогенним. Найбільш репрезентативними є такі його типи, як екшен-вірші, загадки, рахівнички (лічилки) і скоромовки. Маючи у своїй основі єдиний жанрово-типологічний інваріант – бути пізнавально-ігровим засобом дитячої діяльності, вони відрізняються за тематикою, метрикою, специфікою використання мовних засобів.

Концептосистема ІВТ – складне ментальне утворення, у якому вирізняються одиниці висхідного і спадного рівнів абстракції, ієрархічно пов'язані між собою відношеннями мега-, гіперо-, гіпо- і катанімії. Ментальними одиницями ІВТ найвищого рівня абстракції є домени ЛЮДИНА, ПРИРОДА, ПОБУТ, РОЗВАГИ і СУСПІЛЬСТВО, яким підпорядковано спадні гіпер-, мезо- і (ката)концепти.

Гіперконцептуальний домен ЛЮДИНА спирається на триєдність гіпоконцептів ТІЛО, СТОСУНКИ, ЕМОЦІЇ. Домен ПРИРОДА актуалізується через гіпоконцепти ФАУНА, ПРИРОДА, ФЛОРА, кожен із яких формується складниками нижчого порядку. Домен ПОБУТ складається з гіпоконцептів СТРАВИ, РЕЧІ, РОБОТА, ГАРДЕРОБ. Домен РОЗВАГИ відтворюється в ІВТ

гіпоконцептами СПОРТ, МИСТЕЦТВО, СВЯТА, а домен СУСПІЛЬСТВО вбирає в себе відомості про УРЯДУВАННЯ, ЕКОНОМІКУ, РЕЛІГІЮ.

Між тематико-ідеографічними типами ІВД та їхньою концептосистемою існують прямі корелятивні зв'язки. Будучи спрямованими на одну ділянку життєвого світу дитини, вони по-різному фокусують дитячу увагу: перші описують поняттєву сферу ІВТ, другі – перцептивно-образну та ціннісну. Разом вони використовують одні вербальні засоби, максимально наближені до дитячого мовлення, що передбачає такий їх вибір, який має відповідати умовам яскравості, емоційності, влучності, дотепності.

Комунікативно-функціональна специфіка англомовних ІВ-текстів пов'язана із закономірностями їхньої предикативної організації, синтаксичного аранжування та стилістичної виразності.

Предикативна організація ІВТ спирається на темпоральну, модальну та персональну мережі. Темпоральна мережа ІВТ базується переважно на часових формах теперішнього неозначеного та на їх комбінаториці, яка може набувати гомо- або гетеротемпорального характеру. Модальна мережа ІВТ конституюється за усталеним алгоритмом використання засобів внутрішньої та зовнішньої модальності з перевагою внутрішньої, особливо імператива. Персональна мережа ІВТ конституюється в основному активним станом, що є когнітивно "комфортним" для дитячого спілкування, а в межах цього стану переважають повідомлення від третьої особи однини.

Синтаксичне аранжування ІВ-текстів має у своїй основі мінімальну структурну схему речення, від якої відштовхуються всі процеси варіювання, що спричиняють модифікацію і простого, і складного речення, пов'язану з пристосуванням матеріальної форми до позамовного змісту, актуального для дитячого спілкування. Тому переважає використання складного речення в порівнянні з простим. Складні речення представлені в ІВТ усталеним набором пара-, гіпо- і політактичних структур, функціонально-семантичне навантаження яких є різним. При цьому значна частина ІВТ оформлюється за допомогою комбінування простого і складного речення. Загалом синтаксис ІВТ тяжіє до компактності, нормативності, прозорості.

Стилістичне аранжування ІВ-текстів віддає перевагу специфічно-поетичному добору емоційно забарвленої лексики, художній метафорі, алітерації, асонансу, ритмомелодиці, звуконаслідуванню, що мають відповідати законам і принципам евфонії. Серед них окреме місце посідають фігури субституції та едичії. Іншим поширеним в ІВТ засобом виразності є конвергенція – використання різних стилістичних прийомів, фігур і засобів.

Системний погляд на інфантичний віршований текст у вимірах когнітивно-комунікативної парадигми знання дозволяє розглядати його як малоформатне, композиційно завершене, витримане в єдиному тематичному реєстрі художньо-описове повідомлення фольклорного характеру, що є продуктом мисленнєво-мовленнєвої діяльності та має задовольнити пізнавально-ігрові потреби дитини дошкільного віку в певній галузі знання.

Запропонований когнітивно-комунікативний погляд на зміст і форму інфантичних віршованих текстів сучасної англійської мови може стати в перспективі основою для мультипарадигмального вивчення не тільки цих текстів, але й інших жанрово-мовленнєвих різновидів малоформатних віршів для дітей і не лише на матеріалі англійської, а й інших природних мов.

Основні положення дисертації висвітлено в таких публікаціях:

1. Кузьменко А. О. Лінгвостилістична специфіка англомовних інфантичних текстів / А. О. Кузьменко // Наукові записки. Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 117. – С. 311 – 315.
2. Кузьменко А. О. Мовні засоби вираження гіперконцепту PERSON в англомовних поетичних інфантичних текстах / А. О. Кузьменко // Англістика та американістика. – Дніпропетровськ : ЛІРА, 2014. – Вип. 11. – С. 12 – 17.
3. Кузьменко А. О. Жанрово-мовленнєва типологія малоформатних інфантичних текстів / А. О. Кузьменко // Нова філологія : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 66. – С. 111 – 115.
4. Кузьменко А. О. Специфіка інфантичної мовної картини світу / А. О. Кузьменко // Наукові записки нац. ун-ту "Острозька академія". – Острог : Острозька академія, 2015. – № 51. – С. 51 – 53.
5. Кузьменко А. О. Stylistic dominants of phonetic level in English infant texts / А. О. Kuzmenko // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія: Філологія. – Одеса: МГУ, 2015. – № 17. – С. 40 – 42.
6. Кузьменко А. О. Специфіка синтаксичної організації англомовних інфантичних віршованих текстів / А. О. Кузьменко // Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – № 6 (331). – С. 21 – 25.
7. Кузьменко А. О. Predicative organization of English infant poetic texts / А. О. Kuzmenko // Studia Philologica. – К. : Київськ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – № 6. – С. 37 – 41.
8. Кузьменко А. А. Стилистическое членение лексики англоязычных рифмованных инфантических текстов / А. А. Кузьменко // Филология, искусствоведение и культурология: тенденции развития : [материалы междунар. заочн. научн.-практич. конф.]. – Новосибирск : СибАК, 2013. – С. 38 – 44.
9. Кузьменко А. А. Гиперконцепт HOUSEHOLD и его объективация в инфантическом дискурсе / А. А. Кузьменко // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2014. – Ч. 1, № 5. – С. 90 – 94.
10. Кузьменко А. О. Conceptual area of English infant discourse / А. О. Kuzmenko // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences / Editor Petra Busch. – Vienna : East West, 2014. – № 2 (March-April) – P. 43 – 45.
11. Кузьменко А. А. Инфантическая языковая картина мира в культурологическом пространстве / А. А. Кузьменко // Электронный журнал «Sci-article». – 2014. – № 13. – С. 104 – 108.

12. Кузьменко А. О. Вербальна репрезентація дитячої картини світу / А.О. Кузьменко // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. "Сучасна германістика: теорія і практика". – Дніпропетровськ : СПД Біла, 2012. – С. 33 – 34.

13. Кузьменко А.О. Ways of conceptual verbalization of the world picture / А. О. Кузьменко // П'ятий міжнародний науковий форум «Сучасна англістика і романістика: перший рубіж нового тисячоліття» : [тези доповідей] / за ред. В. О. Самохіної. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – С. 97 – 99.

14. Кузьменко А.О. Гіперконцепт NATURE в англomовних інфантичних віршованих текстах / А. О. Кузьменко // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. "Мова та література у полікультурному просторі" (Львів, 13-14 лютого 2015). – Львів : ГО "Наукова філологічна організація ЛОГОС", 2015. – С. 123 – 125.

15. Кузьменко А.О. Просте речення в інфантичних віршованих текстах / А. О. Кузьменко // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. "Сучасна германістика: теорія і практика". – Дніпропетровськ : Біла, 2015. – С. 17 – 18.

АНОТАЦІЯ

Кузьменко А.О. Лінгвоспецифічні властивості інфантичних віршованих текстів (на матеріалі англomовних творів для дітей дошкільного віку). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2017.

Роботу присвячено комплексному вивченню англomовних інфантичних віршованих текстів (ІВТ) у когнітивно-комунікативній системі координат. Вихідною точкою аналізу є розуміння ІВТ як мовленнєвого продукту, призначеного для задоволення пізнавально-ігрових потреб дитини. У дисертації визначено роль і місце ІВТ у мовній картині світу, обґрунтовано методику його дослідження, окреслено жанрово-ідеографічну типологію, змодельовано концептосистему англomовних ІВТ з акцентом на ієрархічній організації її конститuentів. Особливу увагу приділено шляхам і способам комунікативної реалізації ІВТ. З цією метою під кутом зору лінгвістичної комбінаторики здійснено аналіз предикативної своєрідності ІВТ у єдності його темпоральної, модальної та персональної мереж, описано синтаксичну природу ІВТ, а також розкрито специфіку його стилістичного аранжування.

Ключові слова: інфантичний віршований текст, дискурс, когнітивно-комунікативна парадигма, жанрово-ідеографічна типологія, концепт, концептосистема, предикативність, синтаксична організація, комбінаторика, стилістичне аранжування.

АННОТАЦИЯ

Кузьменко А. А. Лингвоспецифические свойства инфантических стихотворных текстов (на материале англоязычных произведений для детей дошкольного возраста). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Запорожский национальный университет. – Запорожье, 2017.

Работа посвящена комплексному изучению англоязычных инфантических стихотворных текстов (ИСТ) в когнитивно-коммуникативной системе координат. Исходной точкой анализа является осознание ИСТ как речевого продукта, предназначенного для удовлетворения развлекательно-игровых потребностей ребенка. В работе определены роль и место ИСТ в языковой картине мира ребенка, обосновано методика его исследования, очерчено жанрово-идеографическую типологию, смоделировано концептосистему англоязычных ИСТ с акцентом на иерархической организации ее конститuentов. Особое внимание уделено путям и способам коммуникативной реализации ИСТ. С этой целью с точки зрения лингвистической комбинаторики осуществлен анализ предикативного своеобразия ИСТ в единстве его темпоральной, модальной и персональной сеток, описано синтаксическую природу ИСТ, а также раскрыто специфику его стилистической аранжировки.

Ключевые слова: инфантический стихотворный текст, дискурс, когнитивно-коммуникативная парадигма, жанрово-идеографическая типология, концепт, концептосистема, предикативность, синтаксическая организация, комбинаторика, стилистическая аранжировка.

SUMMARY

Kuzmenko A.O. Linguo-Specific Peculiarities of Infant Poetic Works (Based on the English Creations for Preschool Children). – Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Philology (PhD): Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Zaporizhzhia National University. – Zaporizhzhia, 2017.

This research is devoted to the complex study of English infant poetic texts (IPT) through the perspective of cognitive-communicative paradigm.

The starting point of the analysis is to understand the IPT as a speech phenomenon, the addressee of which is a preschool child. IPT is created to satisfy educational and playing needs. Infant poetic text is a way of socialization of a child. The role and the place of IPT in language world-view are defined.

The choice of methods due to the cognitive-communicative approach to language and speech phenomena, based on general scientific methods of induction and deduction, analysis and synthesis, abstraction and concretization, provides a comprehensive application of such methods of linguistic analysis as theoretical generalization (for understanding the basic scientific views on discourse, text and language world-view), description (for selection and systematization of the main genres and ideographic types of language world-view), linguoconceptology (to model concept system of IPT), functional and morphological (for analysis of predicative arrangement of IPT), functional syntax (for the analysis of the syntactic ways of the IPT) and linguostylistics (for description of stylistic figures, techniques used in the IPT). The

methods of observation, classification and systematization, etymological and lexicographic analysis and elements of quantitative calculations are applied as auxiliary. The methodology is based on the detailed three-stage system of the research with the description of each step. The genre-idiographic typology is characterized and four main types are identified such as action songs, riddles, counting rhymes and tongue twists.

IPT conceptual system is modeled by hierarchic formation of concepts and their conjunctive internal and external connections. The hierarchic formation is performed by hyper-, hypoconcepts as the units of high level of abstraction and by meso-, cataconcepts as units of lower levels of abstraction. The internal connection is the correlation of concepts of the same domain, whereas the external connection is the combination of concepts of different domains.

Special attention is paid to the ways and variants of IPT realization in discourse. The analysis of predicative organization is performed. Predication is the main feature of infant speech, because it relates the content with extra-linguistic reality.

The syntax nature of IPT relies on simple and complex sentences and their combination. Simple sentence is characterized by modification, such as simplification or complication. Complex sentences are presented in IPT by para-, hypo- and polytaxis structures. Combination of simple and complex sentences in one IPT forms the models like "simple sentence + parataxis", "simple sentence + hypotaxis", "simple sentence + parataxis + hypotaxis". In general, the syntax of IPT tends to be compact and normative.

The stylistic arrangement of IPT is full of emotionally colored vocabulary, artistic metaphor, alliteration, assonance, onomatopoeia, which create euphony. There are substitute figures and figures of edition, which emphasize empiricism of thought and sharpness of perception, expression, and the charm of ordinary things. Convergence is also a peculiarity of ITP. It is available in the following variants: lexical, lexical-syntax, phonological-lexical and mixed.

The systematic approach to infant poetic text in the dimensions of cognitive-communicative paradigm proves its realization as a small, complete composition, a descriptive message designed in the same thematic register of art, a text of the folklore character that is an intellectual product of speech activity aimed at meeting the educational and playing needs of preschool children in certain areas of activities and/or knowledge.

Keywords: infant poetic text, discourse, cognitive-communicative paradigm, genre-ideography typology, concept, conceptual system, predication, syntax organization, combination, stylistic arrangement.

Видавець «ФОП Сереняк Т.К.», 49000, Дніпропетровськ, 18, а/с 1212
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4379 від 02.08.2012.
Ідентифікатор видавця в системі ISBN 7373

Підписано до друку 12.04.2017. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний

Умов. друк. арк. 1,03.

Наклад 100 прим.

Віддруковано на базі поліграфічно-видавничого центру «Адверта»

49000, Дніпропетровськ, 18, а/с 1212

www.adverta.com.ua